

vseh izkušnjah je gotovo, da za ostro zimo pride so-
parno leto, a blagi zimi sledí hladno leto.

Gosp. List.

Slovstvene stvari.

Jezikoslovne drobtinice.

Trebuša. Tuhinj. Wildon.

V zadnjih „Novicah“ minulega leta smo brali v razlaganji nekterih imen tudi to, da Tribuša je izpeljano iz glagola trebiti, češ, kjer je bilo pred lesovje in grmovje, potem pa potrebljeno. In ker smo brali predlanskim v „Učit. Tovaršu“ enako izpeljavo za „Trebelno“, naj povem, kaj mislim jaz o tej reči.

Sila veliko je takih krajev, kjer je bila nekdanj hosta, sedaj pa so njive in vasi, in pri izpeljevanji imen ni gledati vselej na bližnje razmere. Nekatere imena so starodavne in izpeljane po okoliščinah in iz besed, ki so nam sedaj neznane; ravno take imena utegnejo služiti zgodovini za spominike, kakor pravi Šafarik: „Wo Erz und Sagen schweigen, da sprechen die Eigennamen noch immer vernehmlich, von denen die meisten Jahrhunderte auf dem Rücken tragen.“ (Abk. d. Slaven 180).

Imena: Trebuša, Trebno (ali po domače: Trebje, Trbanci), Trebelno, Trebovlje bi jaz peljal nazaj v starodavne paganske čase in strinjal z besedo trēba (τρηβα) = daritev, sacrificium. Da je imela staroslovenska beseda trēba nekdanj tudi pri nas pomen „daritev“, pričajo karantanski ali frižinski odlomki, kjer beremo II. 20: „eže trebo tvorim, bratra oklevetam = ako darujemo, pa brata opravljamo.“ To besedo imamo še, toda v drugem pomenu, ki pa je izpeljan iz unega prvega naravno, samo da je obrnjen; božanstvo namreč zahteva daritev (trebo) in človeku je dolžnost, opravljati jo, to je, treba je daritev opraviti; pred je šla beseda na božanstvo, sedaj v našem pomenu gré na človeka, in tako nam je ostala beseda ta kot adverb („treba mi je denarjev; ni ti treba hoditi.“)

Toraj po moji misli vsi taki kraji, izpeljani iz tega debla, pomenijo kraj darovanja, „locus sacrificii.“ Ali pa ker utegne samostavnik trēba biti izpeljan iz glagola trēba = očistiti, expurgare, καθαρίζειν, kar je pomenil ta glagol v staroslovenščini, pomenijo take imena spet kraj „očiščevanja grehov“, ne pa trebljenje hoste in grmovja. In od Trebna je historično in gotovo, da je bil ondi nekdanj „locus sacrificii“, kajti našli so 5 oltarskih kamnov, ki so bili posvečeni Jupiterju in krajnemu duhu, in ki izvirajo iz leta 224. po Krist. („Novice“ 1859 stran 160). Da najdemo tū Jupiterja, temu se nam ni čuditi, če pomislimo, da so takrat tū Rimljani vladali in da so po svoji navadi med narodne božanstva vtikali svoje rimske bogove. Za našo reč znamenito je to, da se slovensko ime vjema s pomenom kraja ter potrjuje mojo misel, da segajo vse imena z deblom „treb“ v starodavne slovenske čase. To pa je ravno živi dokaz, da so Slovenci pred tū stanovali, kakor pa besedujejo nemški zgodovinarji; zakaj te imena so slovenske; Slovenci so dajali krajem pomenljive imena in sicer z izrazi, ki so kaj bistvenega pomenili in ki so bili v navadi med ljudstvom; toraj ker beseda „trēba“ = sacrificium veljá le za paganske Slovence, in ker je ta beseda sedaj zastaréla, gotovo je, da so take imena stare, rekel bi za nas predhistorične, vendar pa živi dokaz za to, da so v naših krajih bivali Slovenci že v starih časih. Krajine imena tega debla se nahajajo tudi po družih slovanskih deželah in imajo ravno isti pomen, postavimo: Trebušnice (gora na

Českem), Trenčín = Trebišjn (Opferhügel) na Slovaškem. Pa imamo jih še bliže. V Tuhinu (Obertuhin) je tikama za vasjo „Tuhinj“ v znožji vélike planine mali holmec, ki mu pravimo „Zatrép“, in kmet, ki ima hišo za holmcem, imenuje se „Zatrépnik“. Nad tem holmcem v planini je cerkev sv. Vida. Ljudska pravlica pripoveduje, da je stala cerkev sv. Vida na „Zatrépu“, pa angeljci so jo enkrat ponoči nesli — v planino.

Tū je pač tako kakor z vsemi mitičnimi rečmi, ki se zmetavajo reči več stoletij na eno osebo ali na en kraj (primeri Homer, Daidalos). Prava bo menda ta-le: Pred v paganskih časih je bilo na Zatrépu trebališče ali žrtvenik, v poznejih časih zidali so cerkev na planini, in ker je stara pravlica še živela med ljudstvom in pozneje so že pozabili začetek cerkve, spletli so eno z drugim. Vendar pa sta pravlica in ime holmca važna, ker pričata stari pomen besede „treba“ = Opfer; kajti imé Zatrep*) pomeni nekaj svetega kakor cerkvice na planini, če lih v raznem zaumenu. — Tudi priimki izpeljani iz tega debla se nahajajo. V bližnji vasi v Golicah je hišno ime „Trabušák“ (sacrificulus); imen Trebar je mnogo po Slovenskem. Take imena kažejo v stare čase nazaj, kakor tudi „Valoh“, ki je narejeno ali iz staroslov. влaxъ (vlah) = pastor, ali pa iz влѣхъ (vlh) = magus; Hací (χάζομαι - weichen) = begun, uskok. — Zámaz, Bovéh = Boúh (boúhova hiša); Us (usova hiša); Šanca (šanceva hiša). Od kod te imena?

Ker smo že na Tuhinskem, naj omenim še reči, ki posrednje semkaj gré. — Interpretator slovenskih imen piše v „Učit. Tov.“ 1862 stran 188 tako-le: „Tuhin, pravši Tulhin od tul (Köcher) in hna (Falte), potem takem tul z gno vred, ali voglat tul, voglata dolina. Kakošna natankost lege s samim imenom odkazana! O mojstri naših prededov!“ — So li Tuhinci kterikrat tule nosili, ne vem, drugač če so tule imenovali gnojne koše, ki jih še sedaj prenašajo po rebrih. In da bi bili Tuhinci tako učeno mislili, tudi dvomim, kajti ljudstvo ne abstrahira kaj rado, in ko bi imenovali voglato dolino Tulhin, morala bi biti Bistrica Tulhin vseh Tulhinov.***) Jaz bi to imé raje izpeljaval drugače. Kakor se namreč sploh godí, da kraju ali ljudém dajó imena drugi, in te imena sprejme sčasoma tudi dotično ljudstvo (na priliko: Kočevarjem so dali Slovenci ime, ker so po kočah prebivali), tako so Tuhince brž ko ne imenovali od začetka sosedje tako, in sčasoma se je prijelo ime tudi kraja. Beseda „tühinec“ ima na blatenskem jezeru, v osrčji stare Pannonije, pomen tujec (peregrinus), kakor priča evangeli ondi natisnjeni (Kopitar Glag. Cloz. Evang. ad Balaton), kajti v evangeliu na velikonočni pondeljek je brati tako: „Ti sam si tühinec v Jeruzalemi, i nesh stera so se sgoudila vnymi veti dnevi = Ti sam si tujec v Jeruzalemu, in ne veš, kaj se je te dni ondi zgodilo.“ Kaj je bolj priročno kot to, da vzamemo: Tuhinci so kardelo naselnicov, ki so prišli od tistih krajev ter se naselili tū, pa kot tujci imenovali so se Tuhince proti drugim sosedom, ali pa da je bila ta beseda v navadi še povsod, ter sosedje so jim rekli Thinci, to je, tujci, in sčasoma se je zval kraj naselnicov tujih Tuhinj. V tej misli, da so Thinci naseljenci in da imajo sorodne brate po Štajarskem in bližnjem Ogerskem, poterjuje me to, da se nahaja naš zvok tudi v ondotnih krajih. Leta 1861 sem bil v

*) Nobeden se ne bo spodtikal nad tem, da je p v Zatrep in b v treba, kdor vé, da ustniki b, p, v, f, se nadomestujejo.

**) Ko bi bili Nemci to vedeli, naredili bi bili „Tollkühn“ na mestu Tuhein.

„Maria Trost“ pri Gradcu na dan mal. Šmarna (8. sept.), kamor takrat prihajajo Slovenci iz doljnega Štajarja in iz Oggerskega Slovenci na božjo pot. Šporsil sem si pri škofu za isti čas „jurisdiction.“ Čudil sem se, kako lahko sem ljudi umel; accent imajo drugačen in nekatere besede, al zvuk (pronuntiatio) je prav tak kot pri nas; obrazi so taki, da sem mislil, da sem domá, le obleka jih loči od nas; opravljeni so kakor naši beli Krajnci. Dohajali so v procesijah; dež je grozno lil, pa v celi procesii ni bilo ene marele, ženske so bile zavite v bele rijuhe. Nemci so se posmehovali „die Bindischen!“ — Čez osem dni pridem v Nazaret, kjer so obhajali dvestoletnico. Čudno! zopet dobim ljudi iz spod Celja z ravno istem zvukom; govorili so čisto kot mi Thinci, samo accent je bil štajarski. Tisti široki ou, ua in pa nekaj v grlu, česar izraziti ne morem, kaže, da sega naša rodovina po Štajarskem na Oggersko. Zdi se mi kakor premog; žila gré pod zemljo, in sém ter tje se pokaže na vrh. — Toraj menim, da se ne motim, če trdim, da ime Tuhinj je prišlo od naselnikov, naj si že bode, da so jim ga dali sosedje ali da so se sami tako imenovali.

H koncu še to: Ako hočeš slediti slovenskemu življu, glej na zvuk, ali kako ljudje besede izgovarjajo. Ljudje — na priliko — okoli Gradca so Nemci; če pa paziš na njih izreke, vidil boš kmali, da so le narejeni Nemci; besede so nemške, izgovarjajo pa po slovenski. Večkrat sem mislil: kaj pomeni ime Wildon? „Wild Au“ menda vendar ne, ker je tako lep kraj? Slučajno prašam kmetiško deklino, ki mi je v vlakcu sedela vstric: kako neki se pravi unemu-le kraju? „óu duas is ja Wildóun“ je rekla. No, mislim si, zdaj pa vem, kaj pomeni Wildon, kajti deklica je ravno tako izrekla, kakor naši Posavci izrekajo Udóul (Lustthal). In res, kraj je prav tak; ob kraji lepe planjave, širokega, rodovitnega polja stoji vas (ali trg) in to imenujejo Slovenci Dol, Nemci so naredili iz V Dólu = Wildon; naš poliglasnik v Dólu so spremenili v wild. — Ali niso to sledi slovenskega življa?

P. Ladislav.

Slovansko slovstvo.

* Profesor českega jezika na vseučilišču dunajskem, g. Al. Vojteh Šembera, je mapo zemlje Moravske s sosedno Sleško, Česko, Avstrijansko in Oggersko ravnokar na svetlo dal. Krasno delo na 4 listih, na katerih se nahaja nad 10.500 imen, kaže tudi meje jezika, ki se govori tu in tam. Dobiva se ta zemljevid pri izdatelju samemu, ali celó ali v posamnih listih. Naročnina ne malanega lista je 1 gold. 50 kr., po pošti 1 gold. 60 kr., celega zemljevida 6 gold., po pošti 6 gold. 20 kr. Zemljevid z malanimi mejami deželnimi in jezikovimi 6 gold. 80 kr., po pošti 7 gold.

Kratkočasno berilo.

Harač. *)

Zgodovinsko-romantičen obraz.

Česki spisal Prokop Chocholoušek. Poslovenil Podgoričan.

I.

Žalosten je spomin na Črno goro — res žalosten na tisti čas, ko je Črna gora zdihovala pod turškim jarmom, ječala zaradi lastnih vladarjev, zaradi njihove iznevere; ko so junaški, srčni Črnogorci uklanjali se bisurmanom, pa harač plačevali v Stambul. Tega časa se Črnogorci ne spominjajo radi; še dandanes jih je

*) Glavnica, davek od glave.

sram; kadar se spomnijo, še zdaj jih jezi takratna sužnost vselej, srd in maščevavnost obletuje, kakor predede leta 1703, takrat, ko so tako hudo maščevali se nad Turki in poturčenci.

Ali kaj?! Vendar je Črna gora okusila sad svoje nesloge. Črnogorci so le skrivaj škripali z zobmi. Morali so divjo jezo tajiti vselej, kadar je bisurman pobiral harač; kaj neki bi bilo pomagalo, ako bi bili kljubovali, ker so Turki obé trdnjavi imeli v oblasti, iz nju pa jih Črnogorci ne bi bili izpodili, ker so skadarski vezirji, potomci odpadnika Staniše, tako stano vitno podpirali jih, vzlasti pa, ker med Črnogorci nesloga, zvito podžigana, ni hotla ugasniti, tako, da se je odpadstvo od pravoslavne vere dan za dnevom močnejše širilo, da ga ni bilo na Črnogorskem moža, ki bi bil narod budil od mrtvih. Kdor je hotel kakor prost junak živeti, ta je moral ali na nedostopne gore, ali pa v lesove, ker — samo med tacim skalovjem, le v lesovih je bilo zavetje še varno. Kakor Srbska, Bosna in vsi drugi deli srbskega carstva, tako je morala tudi Črna gora zdihovati v turški sužnosti: pokoriti se za grehe svojih prededov.

Na vhodu je skalnati Ostrog, na jugu pa Sutorman ugajal črnogorskim junakom, da so se zbirali v njunih jamah. Mrzelo se jim je živeti v turški sužnosti; rajši so prosto živeli v svoji domovini, pa po gorah in v lesovih, ter borili se s prokletim vragom, ki je hotel zatreti narod, zatreti Kristusovo vero; rajši so živeli po tacih krajih, kakor pa Turku pokorni bili, ter v njegovi sužnosti zdihovali. Na skali, pod katero reka Črnojević beži iz cetinjske doline; na skali, zvrh ktere se vidi trdnjava Obod, tam na tej skali ravno — tabore nekteri prosti junaki. Vsi so junaški, vsi orjaški, vetra in solnca obžgani, — pa čili, — prav živa podoba, kako ročni so v boji. Malo prostora imajo med smrekami, ki rastó ob skalnati gori, rastó med skalovjem tudi, da kakor zid kviško strlé, tako, da le divja koza ali pa Črnogorec more skozi na vrh, na katerem je na straži mlad junak, zahaljen v struko, — junak, ki nič ne mara za hudi veter prosinca meseca, — junak, ki meni nič tebi nič oči opira proti jugu: tje, kjer pod Obodom Črnojević svoje valove valí v skadarsko jezero. Doli pod strmo skalo pa so junaci; — al nevoljni so; toda kaj bi ne bili? Jezi jih pohajkovanje.

„No, ti Bogdan?“ — oglasil se je mladeneč, ki je dozdej nestrpljivo prehajal z mesta na mesto, pa obstal pred sivim junakom, ki je ležal na zemlji z glavo na skalo naslonjeno, zahaljen pa v struko. „Ali bodem še dolgo tako pohajkoval; dolgo še roke držal za pasom, kakor da ne bi bilo pod milim Bogom nič opravka?“

Sivi junak pa je oči vprl va-nj; začelo se mu je izdéhati. „Kaj jaz vem to?“ — odgovoril je kratko.

„I kdo pa, če ti ne“ — zavrnil ga je mladeneč; „kdaj solnce zopet zasije, — kdo drug bi vedil to, če ne ti, ker si tako znan z vladiko?“*)

Pa Bogdan ni nič odgovoril. Vzdignil je glavo, zažvižgal in zaklical navzgor:

„Sokol Mandušić!“

„Hoj!“ — oglasil se je doli s skale na straži stoječi junak.

„Ali ne vidiš še nikoga?“ — vprašal ga je Bogdan zopet.

„Snežne oblake nad Ostrogom, vodne megle nad skadarskim jezerom, nad Obodom pa sokola, ki kroži v zraku, družega pa nič ne vidim“ — odgovoril je junak s skale doli.

„No, Vuk Martinović, zdaj menda si slišal, ali ne?“ — obrnil se je Bogdan hladan k mladenču; —

*) Vladar svetni in duhovni ob enem.